



קטונתי: כיצד יעקב מקטין עצמו מול הסכנות?

איך יעקב אבינו מקטין עצמו? כיצד מדבר בקטנות הדעת ומשמיץ את הזכויות הרוחניות שלו, דווקא ברגעים הכי קשים של חייו, כשהוא זקוק לחסד עצום מהשמים? הרי הקב"ה הבטיח לו את ההבטחות הגדלות לאחר שכבר חטא בביכול בחטאים הללו ומה השתנה פתאום?

ב"ה, גיליון מס' ? | פרשת וישלח | י' כסליו ה'תשפ"ו

כדי להבין את הדברים, נעלה את התמיהה העצומה של פרשת וישלח, שאין מפרש מכובד במהלך ההיסטוריה שלא עסק בה: איך יעקב אבינו מקטין עצמו? כיצד מדבר בקטנות הדעת ומשמיץ את הזכויות הרוחניות שלו, דווקא ברגעים הכי קשים של חייו, כשהוא זקוק לחסד עצום מהשמים?

נביא כמה תשובות והאחרונה תהיה מהלך מופלא שיוצר "בעל הפלאה", מראשוני מאורי החסידות והרבי מליובאוויטש חזר עליו בהזדמנויות שונות: יעקב ידע שככה זה עובד. חייבים לעבור נפילה כדי לזנק למעלה והיא עומדת להתרחש עכשיו. לכן הוא מבקש רחמים, שאיבוד היציבות יעבור בחסד.

נתחיל מההתחלה: פרשת וישלח מספרת על החזרה של יעקב ארצה, אחרי כמעט שני דורות שלא היה כאן. במשך 34 שנים למד תורה בבית שם ועבר והרחיק לחרן וסוף-סוף שב ארצה. בדרך הוא מבקש לאחות את הקרע עם אחיו ושולח מלאכים לעשיו בבקשה להשאיר את השנאה מאחור.

המלאכים חוזרים עם סיפורי אימה: עשו לא שכח ולא סלח ויוצא לכיוונו עם 400 שכירי חרב, במטרה לקיים את השבועה הזועמת אחרי סיפור רמיית הברכות: "יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את אחי".

המפרשים מוסיפים כי עשו פעל לשמר את השנאה על אש גבוהה ולא לתת לזמן לשכך אותה. עשו קרא לארצו בשם "שעיר" ולעירו "אדום". אלו שני שמות לא שגרתים למקומות גיאוגרפיים - "שעיר" כשם חלק מגוף האדם ו"אדום" כשם צבע. אלא "שעיר" על שם גניבת הברכות, כשיעקב התלבש בבגדי עשו השעירים, ו"אדום" על שם מכירת הבכורה, באמצעות "הלעיטני נא מן האדם האדם הזה".

לפני כ-15 שנים, נסענו לחגיגת 'חלאקה' במירון. גזרנו לילד את השערות, התיישבנו להתוועדות חסידית בחיק המשפחה וקרוב לחצות הלילה, היינו מוכנים לצאת חזרה לראשון לציון. נכנסנו לרכב, סובבתי את המפתח וגילינו שה'קודן' יצא מפעולה. הרכב לא מניע.

אמצע הלילה, עם כל הילדים, קר במירון ובמרחק של שלוש שעות מהבית. פיזרנו את הילדים ברכבי הדודים, ואני, אשתי והתינוק התיישבנו ליד הרכב ממתנינים לעזרה. אחרי שעתיים הגיע מוסכניק מזרזיה, שקבע כי אינו יכול לעזור וצריך לגרור את הרכב לראשון. עוד שעה חלפה עד שהגיע הגרר ואנחנו יצאנו אחריו במונית למרכז שעלטה לא מעט. כחמש בבוקר הגענו הביתה עצבניים.

בבוקר, כשפתחתי את האתר של הבנק, הופתעתי לגלות שכום כסף מכובד שנכנס מאיזשהו שירות ממשלתי שהיה חייב לנו החזר שנים קודם והתייאשנו ממנו מזמן. המעבר המפתיע בין הלילה ליום, המחיש את אחד הכללים שמובאים הרבה בספרי חסידות: "העדר קודם להווייה". ביטוי נוסף: "בין יש ליש, צריך להיות אין באמצע". ובעברית: קטנות מבושרת גדלות וחייבים להיעלם כדי להיות.

נועדנו לגדול מעבר לעצמנו. החיים הם טיפוס בסולם אל הרקיע העליון, וכדי לטפס מעבר לעצמנו - חייבים לאבד את הקרקע שעומדים עליה. להתנתק מהמקום הנוכחי ולהרגיש שהוא אינו מספק. אי אפשר להיות מלאים ולהיות פנויים לקבל מושגים גדולים יותר. זה מסר כביר וחיוני בכל מעגל צמיחה בחיים: כלפי שמים וכלפי הבריות. אף אחד לא אוהב להתנתק מאזור הנוחות, אבל אי אפשר לעשות דברים גדולים - כל עוד אנחנו נשארים תקועים ברגילויות שלנו.

יעקב רומז לשני חטאים הרובצים עליו, כדברי מהרא"ל צינץ, מגדולי הדור בפולין לפני כמאתיים שנה:

פירוש מלא העומר: יעקב עלה מורא על ראשו שיש לעשו איזו קטרוג לקטרג עליו ... וזה הרמז: 'ויירא' על כיבוד אם ואם שנאמר 'איש אמו ואביו תיראו' (ויעקב לא כיבד הוריו במשך 34 שנים שהיה רחוק מהבית), 'ויצר' מרמז על איסור שתי אחיות, שנאמר 'ואישה על אחותה לא תיקח לצרור'.

מדהים. בדרך כלל כשאדם זוכה לסייעתא דשמיא, הוא מתמלא הרגשת נוכחות ושמחה מהעובדה שהקב"ה רוצה בטובתו. יעקב חוזר ארצה עשיר במשפחה נפלאה, עם 4 נשים ו-11 ילדים ועשיר בגשמיות עם צאן ובקר והוא אמור להיות גאה באהבת הקב"ה אליו. הבאנו פעם את דברי הצמח צדק, שקרבן תודה הוא הקרבן היחיד שמוכא מ"לחמי חמץ", משום שמביא קרבן תודה צריך להיות בכחינת "חמץ". לחוש את קרבת ה' ורצונו להיטיב עמו. מדוע אפוא מגיב יעקב הפוך? כיצד מרגיש כמו "סליחה שניצחנו"? שמא החסדים גרעו מהזכויות והחטאים נעשו הרבה יותר משמעותיים?

יתירה מכך: הרי הקב"ה הבטיח לו את ההבטחות הגדולות לאחר שכבר חטא כביכול בחטאים הללו ומה השתנה פתאום? יעקב עצמו אומר לעשו בפתח הפרשה "עם לכן גרתי" ורומז "ותריג מצוות שמרתי". למה אפוא מתמקד בחטאים הבורדים וחושש שהקב"ה יפנה ליצר ולא לברית?

במיוחד שאסור לאדם לפתוח פה לשטן ולתת נשק בידי מלאכי החבלה, ובוודאי לא בזמן שהוא זקוק לחסדים מהשמים. בהערה² הבאנו סיפור יפה הממחיש זאת. מדוע יעקב מתקטן מול עשו? הנה תמיהתו החריפה והמנומקת של הכלי יקר:

כלי יקר: כל המפרשים יצאו ללקוט ולא מצאו טעם נכון למה זה ועל מה זה היה מתירא, אחר שהבטיחו הקב"ה פעמיים לשמרו, פעם ראשון במראה הסולם נאמר 'ושמרתך בכל אשר תלך' ופעם שני בהיותו בבית לכן נאמר 'אל ארץ מולדתך ואהיה עמך' ומה שפירשו שהיה ירא פן יגרום החטא, ימאן השכל לקבל דעת זה, כי זה שמונה ימים שנאמר לו בבית לכן 'שוב אל ארץ מולדתך' וכי יעלה על הדעת לומר שביני ביני נתקלקל וחטא חטאה גדולה שגרמה לו לכטל יעוד זה?!

1. בראשית לב: וישבו המלאכים אל יעקב לאמר באנו אל אחיך אל עשו וגם הלך לקראתך וארבע מאות איש עמו: ויירא יעקב מאד ויצר לו.

יעקב מתיירא, מאוד, "ויצר לו", הוא חש מחנק. בדרך הטבע היו ליעקב את כל הסיבות לחשוש. מי כמותו מכיר את טירוף הזעם של אחיו. ניזכר במפגש הראשון בין האחים המסופר בתורה: אברהם נפטר ויעקב בישל ניזד עדשים, כמאכל עגול לאבלים. לפתע נכנס עשו כשהוא "עייף" וביקש אוכל. יעקב תבע את הבכורה ועשו משיב במילים נואשות: "הנה אנוכי הולך למות ולמה זה לי בכורה?"

מה פתאום נער בן 15 "עייף"? ו"הולך למות"? עשו היה נער אמיץ שבגיל 13 יצא ליער לצוד בעלי חיים טורפים ומה פתאום מדבר על הסוף? רש"י כותב: "עייף - מרציחה". אדם מדבר על המוות כשהוא פוגש אותו מקרוב. עשו חזר הביתה עם דם על הידיים, הוא רצה אדם ולכן היה "עייף" מהחיים. החיים איבדו את משמעותם לאחר שראה כמה קל לחסל אותם.

עשו שמע שנמרוד המלך מצליח בציד בעלי חיים. הוא גילה שנמרוד לובש את הבגדים אותם תפר הקב"ה לאדם וחווה בגן עדן ואחר כך עברו מדור לדור. עשו שלח חץ בליבו של נמרוד, הפיל אותו לקרקע והפשיטו מהבגדים! הרצח המם אותו ושבר את רוחו והוא נכנס הביתה "עייף" ו"עומד למות".

כך שיעקב הכיר את האימפולסיביות המסוכנת של אחיו ובדרך הטבע פחדו מובן. אבל במחשבה שנייה, התמיהה גדולה: הרי יד נעלמה השגיחה על יעקב בכל שנותיו בבית לכן? פעמיים הוכטחה לו שמירה עליונה - במראה הסולם נאמר 'ושמרתך בכל אשר תלך' וביציאתו מבית לכן: "שוב אל ארץ מולדתך ואהיה עמך". מה פשר העוצמה שהוא מעניק לעשו בתודעתו?

יעקב ממשיך עם דברים קשים בגנות עצמו. הוא פונה בתפילה ב'קטנות המוחין' וצרות הדעת כביכול.

שם: ויאמר יעקב אלוקי אבי אברהם ואלוקי אבי יצחק, ה' האמר אלי שוב לארצך ולמולדתך ואיטיבה עמך: קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך כי במקלי עברתי את הירדן הזה ועתה הייתי לשני מחנות.

רש"י: 'קטנתי' - נתמעטו זכויותי ע"י החסדים והאמת שעשית עמי, לכך אני ירא שמא משהבטחתי נתלכלכתי

1. כשעשו לבש את הבגדים, הרגיש קדושה נעלית והבין שאינם מתאימים לצייד. הוא היה משמש בהם את אביו ואלו הם "בגדי עשו החמודות" איתם היה רגיל להיכנס לאבא ויעקב לבש אותם שכנסנו לקבל את הברכות.

2. יהודי עשיר נכנס לעיירה ראדין ברוסיה הלבנה וביקש לפגוש את הגאון רבי ישראל מאיר הכהן, החפץ חיים. העגלה עצרה ליד אדם שחזר מבית הכנסת והעשיר שאל היכן גר הרב הקדוש החפץ חיים? היהודי הצביע על ביתו של החפץ חיים והפטיר בשקט: "נו, נו, הרב הקדוש, לא צריך להגזים...". העשיר נדהם, הוא נסע מרחקים כדי לפגוש בחפץ חיים ובעירו של הגאון מזלזלים בכבודו. הוא הניף את השוט באוויר וכמעט פגע באיש.

בערב נכנס לחדרו של החפץ חיים וכמעט התעלף. זה היה מי שפגש והניף את השוט לעברו. החפץ חיים השיב בחיוך: "אל תירא, למדתי ממך הלכה חשובה בהלכות לשון הרע: אסור לאדם לדבר לשון הרע גם על עצמו...".

התמיהה גורמת למפרשים להרחיק לחמם ולכתוב רעיונות מבריקים שמעבר לפשט:

רש"י: וירא - שמא יהרג, ויצר לו - אם יהרוג הוא את אחרים.

יעקב לא חשש מעשו, אלא ההיפך: שמא יהרוג את עשיו ואנשיו. ואף שהם קמו עליו להורגו והבא להורגך השכם להורגו, אבל אם יהרוג יעקב את הנפש, יאבד את זכות הבכורה בעבודת המקדש. שכן כהן שהרג את הנפש - אסור בנשיאת כפיים. זו הרי כל הסיבה שקנה את הבכורה מעשו, משום שעשו הרג את הנפש ולא היה ראוי לעבודתו כבכור. ולהעיר שהרב עובדיה פוסק, שחייל כוהן שהרג מחבלים, קיים מצווה גדולה ואינו אסור בנשיאת כפיים).

עוד כותב מהרי"ל דיסקין: כאשר רבקה שלחה את יעקב לחרן, אמרה: "למה אשכל גם שניכם יום אחד?" תתרחק מאחיק כדי שלא תיכנסו למלחמה ותמותו שניכם ביום אחד. לכן חשש יעקב להרוג את עשו במלחמה ואז יגזור את הגורל על עצמו ח"ו. להאיר שהרבנים התקיימו בפועל, בסיפור הידוע שעשו עיכב את קבורת יעקב וחוששים בן דן היכה את עשו בראשו וראשו התגלגל אל תוך המערה. כך עשו ויעקב נקברו ביום אחד.

פירוש שלישי יותר מחודש: רבי מאיר נקרא בגמרא סוף "הוריות" בשם "אחרים". (יש אומרים משום שלמד תורה מ"אחר", כמו הסיפור הידוע בסוף חגיגה). לכן יעקב חשש שמא יהרוג את "אחרים" - שמא יהרוג את עשו ורבי מאיר לא יוולד מזרעו.

פירושים שנלקטו בספר טללי אורות: יעקב חשש שמא יהרוג את עשו ויאבד את זכות העבודה בבית המקדש, שכן כוהן שהרג את הנפש - אינו נושא כפיו. זו הסיבה שקנה את הבכורה מעשו, שלא היה ראוי לעבודת הכהונה לאחר שהרג את נמרוד. עוד כתבו שיעקב חשש למות בעצמו לאחר הריגת שעשו, כמו שאמרה רבקה 'למה אשכל גם שניכם יום אחד'. באופן מחודש יותר: הגמרא בסוף הוריות קוראת לרבי מאיר בשם 'אחרים'. רבי מאיר היה גר אדומי מזרעו של עשו ולכן יעקב חשש להרוג את "אחרים" - את רבי מאיר שלא יבוא לעולם אם עשו יהרג.

בכל זאת, התמיהה ביסודה עומדת: מהיכן זה התחיל? מה שורש השבר של יעקב? כיצד מדבר בקטנות לאחר שזכה 'לחיות

באקווריום', להבטחות גמורות ולניסים פלאיים לאורך כל הדרך? הבה נפתח שני מהלכים גדולים, ששניהם מביאים בדרכם אל היום הגדול ומשנה החיים, יט כסלו.

ב. נתחיל עם דרשה ליטאית חודרת לב ונפש, שכותב הנצי"ב מוולוז'ין, יורשם של גאוני ליטא, רבי חיים ורבי איצ'לה מוולוז'ין בראשות הישיבה המפורסמת בוולוז'ין.

2. העמק דבר: 'וירא יעקב מאד' - נפל פחד בלבבו. 'ויצר לו' - מזה שנפל פחד בלבבו הצר לו, כי מזה הבין שרעה נגד פניו.

יעקב פחד מהפחד. הוא נבהל מהגילוי אודות עצמו כביכול. יעקב לא חשש מאחיו, כמו שנבהל ממה שהתגלה לו אודות רמתו הרוחנית. העובדה שהוא חש אימה מעשו, אומרת שמצבו הרוחני אינו מתוקן, כי הרגשות הן הסימוגרף המדויק אודות מעמדנו הרוחני.

אנחנו חוששים להתעסק עם עצמנו. רבים מאתנו מעדיפים לברוח אל השדה המעשי, למלא את החיים בעיסוק פיזי ובלבד שלא נצטרך להביט פנימה. אנשים אומרים "אני עושה טוב ומה משנה מה יש לי בפנים? העיקר הוא מה אני עושה ולא מה אני מרגיש. האם אני מוצף תאוה אל החומר, רגיש לכבוד שלי, וממורמר על מקומי בעולם?".

אבל יעקב היה "עובד ה'" ועובד ה' כמה לקשר שלם, להביא את הקב"ה אל עצמו, אל האני האמיתי שלו, שהוא התודעה ומערכת הרגשות. כאשר יעקב מגלה את הפחד מעשו, הוא כביכול מרגיש ש'הוא' נשאר בחוץ והאמת הפנימית מפחידה אותו יותר מעשו החיצוני.

כמוכן, אין ענייננו לדבר על יעקב, "בחור שבאבות", אלא על עצמנו. הפסוק הקשה "קטונתי" בא לפתוח עיניים אל צעקת היסוד של ספר התניא, שסביבה סובב החיבור כולו. בעל התניא מייצג את האדם עובד ה' שצועק "למה זה אנוכי"? מה עוזרת העשייה הפיזית שלי, אם הנפש קרועה ומסוכסכת וחיה בעולם של תאוותנות, פחדים ורגישות לעצמי? איך - שואל דף השער של התניא - "קרוב אליך הדבר מאוד בפידך ובלבבך לעשותו" כשכל אחד יודע היכן נמצא לבבו? מהו אוהבו? ומה מסעיר את רוחו? אם לא התפלל ככוונה יום אחד, אז מילא, אבל אם פגעו בכבודו - העולם יתמוטט.

בהערה³ הובאו שני סיפורים להמחשת המצוקה, והצעקה פורצת

3. א. לפי ספר השיחות תש"ה/106: מלך פולין ביקר אצל הרב בשבת אחרי הצהריים ואכל מאכל יהודי משובח: צ'ולנט עם קישקע. המלך נדהם מהמעדן שלא פגש בחייו ושלה את השף האישי ללמוד את סודות המקצוע. השף המוכשר עקב בדקדקנות אחרי מעשי הרבנית ורשם הכול: היא לוקחת את מעי הבקר, ממלאת בצק, בשר ואורז, מתבלת היטב ומניחה על האש. השף חוזר לארמון מרוצה. הוא ידע שהמלך יאהב את התוצאה.

השף עשה כפי שהצטווה והגיש את הקישקע הממולא על השולחן המלכותי. המלך טעם מהתבשיל ופלט צרחה. התבשיל היה מטונף והדיף סירחון. השף היה המום. הוא לא הבין היכן טעה. הוא רץ לבית הרבנית ועבר צעד אחרי צעד. הוא פעל כהלכה, אבל אז היא שאלה: "ניקית את הלכלוך מהמעיי לפני שהכנסת בשר?". "לא אמרת לי", הוא התגונן. "חשבתני שזה מובן מאליו", היא אמרה.

הנמשל ברור: אדם ממלא עצמו בתורה ומצוות, בשר ורגים, אבל המעי מלוכלך. האיברים הפנימיים - שהם האדם עצמו - מסריחים מגאוה וישות, עצב וניתוק, ואיזה טעם יש למאכל...

ב. חסידים מספרים: בתקופת המגיד ממעזריטש היו שני אחים מפורסמים, גדולי עולם: רבי פנחס הלוי הורביץ, מחבר ספרי ה"הפלאה" על הש"ס, ורבי שמואל שמעלקא מניקלשבורג. שמע המהפכה שמתחוללת במעזריטש הגיעה לאזניהם והם החליטו לבחון אותה מקרוב. כשרבי פנחס עבר באזור מעזריטש הוא נכנס לחצר של המגיד ועקב אחרי תורתו והנהגותיו. זה היה שונה, מקורי ומעניין, אבל לא בשבילו. רבי פנחס לא הרגיש משיכת הלב לתנועה החדשה.

רבינו הזקן הוא הראשון בהיסטוריה שמיחד ספר שלם, לשאלה איך חוררים אל העצמי ומזיזים את הלב. כיום, כל ראש ישיבה, איש נפש ופסיכולוג, חוזר את הגישה הזו כמובנת מאליה, אבל רבינו היה הראשון להעמיד אותה כשיטה מגובשת וכתרתה: הכול בראש. הלב הוא מה שאתה חושב.

מי שרוצה לתקן את הלב - צריך לתקן את הראש. כי האמת היא, שהרגשות הם בסופו של דבר משב סוער שנוצר מתודעה. עד כמה שתודעה במוח. המעבר מתודעה לרגש הוא כל כך מהיר, שאיננו מרגישים בהיווצרות שלו, אבל אם נאט ונעקוב אחרי עצמנו, נראה שכל פחד או התרגשות הם תוצאה של גישה במוח. אם פיתחנו גישה שהחיים עם אדם מסוים יהיו טובים לנו - נאהב אותו. אם נפתח גישה הפוכה - נשנא אותו. לכן המפתח להולדת רגשות בריאים הוא לשנות את עיוותי החשיבה ולפתח גישה בריאה על החיים.

כאשר אדם לומד את הקב"ה, מתבונן בקשרים היסודיים בין האלוקות והעולם, כאשר מעמיק באספקטים הרוחניים של התורה ובמשמעויות המיסטיות של כל דמות בתנ"ך - הוא מקרב את הקבה אל החיים עצמם ומארח את השכינה בתודעתו. הוא נעשה קרוב אל השמים מאשר אל הארץ.

המהפכה הרוחנית של רבינו הזקן התגלגלה עד העולם המקצועי. כיום היא נקראת "אפרת", ראשי תיבות "אירוע-פרשנות-רגש-תגובה". למשל, אדם נוסע בכביש גהה ופתאום חותכת אותו מכונית בפראות, שכמעט מעיפה אותו מהכביש. הוא מתרגז, מסנן קללה ומחליט לרדוף אחרי הבריון כדי להכריז באוזניו מהו חושב עליו... ההוא ממשיך לחתוך בין מכוניות מימין ומשמאל, יורד במחלף "אלוף שדה" ושועט לכיוון "בית הרפואה שיבא". הוא בולם בפתח חדר המיון ושולף ילד מדמם.

הרודף מביט מאחור וחוטף טלטלה רגשית. "וואו, לא מדובר בבריון אלא באבא מבוהל". בשנייה אחת מתהפך העולם הרגשי מזעם לאמפתיה, כי הרגש הוא רק תוצר של פרשנות שכלית. בהערה: הובא סיפור חביב שממחיש את המסר.

רבינו מסר נפשו על השיטה וטען שאין דרך אחרת להתקרב אל

סוכה נב, א ורש"י: אביי שמע לאותו אדם שאמר לאותה אישה נקדים ונצא כבוקר לדרך. אמר אביי אלך אחריהם ואפריש אותם מאיסור. הלך אחריהם שלוש פרסאות וכאשר נפרדו (שהיו משתי עיירות והגיעו לפרשת דרכים ופי"ר ש זה לכאן וזו לכאן) שמע אותם אומרים הדרך רחוקה והצוותא שלנו נעימה (ונפרדו בטהרה). אמר אביי: אם שור נאי (על עצמו אמר) היה נתקל בניסיון כזה לא היה עומד בו. נשען על בריח הדלת מחוץ לדלת ביתו והצטער (כאדם שמחשב ומצטער על פחיתות נפשו ביחס לשני האנשים הללו). עבר אותו זקן [אלהיה הנביא] ואמר: כל הגדול מח"ברו יצרו גדול הימנו.

הסיפור מדהים ברמת הכנות שלו, הוא מלמד עד כמה מלחמת התאוה אינה נגמרת ואת גודל הפער בין 'מה שאני אומר' ובין 'מה שאני בתוכי'. עולה השאלה למה אביי נשען על בריח הדלת מחוץ לביתו? מי עושה חשבון נפש בחניה? למה לא נכנס הביתה, התיישב עם כוס תה והרהר בעצמו?

אביי הרגיש שהוא נותר בחוץ כביכול. הפה מדבר דברים גדולים, אבל הנפש נמתחת לכיוונים אחרים.

רוחו בקרבנו (האדמו"ר מטאלנא) קס: למה נוגע לספר שאביי תלה עצמו על מנועל הדלת שנועל את הפתח? אלא משום שאביי הרגיש שהוא נותר בחוץ והדלת נעולה בפניו.

כך נוצרת הרגשה איומה של חיים כפולים, חיים מאולצים שאין בכסיסם כלום. כל כך הרבה עובדי ה' מסתובבים עם כאב נוקב: "אילו מישוהו היה יודע מה יש לי בראש...". וזה לא נשאר שם: המרירות מולידה ציניות עוקצנית, שגורסת שכולם שקרנים. העוקצנות מובילה לדיכאון וייאוש, עד ניתוק מוחלט בין האני הרגשי לעבודת ה' והכוונת הכוחות הפנימיים למקומות אחרים ח"ו.

האם יש פתרון בכלל? האם יש דרך לחדור את סערת הלב ולשנות

רגע לפני שעזב, הוא ניגש לקבל שלום מהמגיד. "ברכך החוצה", אמר המגיד, "תעבור דרך בית המדרש ותמצא אברך שיושב ליד התנור, תבקש ממנו לומר דבר תורה". רבי פנחס מצא את ר' זושא מאניפולי יושב ולומד גמרא ברכות. הוא ביקש לשמוע משהו, אבל ר' זושא התחמק בטענה שהוא יהודי פשוט שלומד גמרא ברכות ואין לו מה לחדש לגאון כרבי פנחס. רבי פנחס התעקש שהרבי שלח אותו ורבי זושא נעתה.

הוא הצביע על דף הגמרא שהיה פתוח (ברכות מז, ב): "אמר רב הונא: תשעה וארון מצטרפין. אמר ליה רב נחמן: וארון גברא הוא?!". רב הונא מחדש שתשעה יהודים וארון קודש מצטרפים למניין. שואל רב נחמן: "וכי ארון הוא גברא שיכול להשלים מניין?!"

"ירידי אהובי", שאל רבי זושא את רבי פנחס, "מה מהלך הדברים? למה רב הונא חשב שארון מצטרף למנין, ומה דחה אותו רב נחמן?". "תגיד אתה", ביקש רבי פנחס בסקרנות ורבי זושא ביאר בלהט אש חסידית: עומד יהודי שהוא ארון מלא ספרים, הוא בקי בכל התורה כולה נגלה ונסתה, אבל הוא ארון ספרים. עץ יבש. הוא נושא בתוכו את הספרים, אבל הוא עצמו קר כקרח, דבר זר ונפרד כביכול. רב הונא אומר שיהודי כזה מצטרף למניין, שהרי מדובר באדם. שואל רב נחמן: "וכי ארון גברא הוא?!". האם זה ה'גברא' עליו כיוונו בירידת התורה משמים לארץ?!" סערת הנפש של רבי זושא, דבקה בליבו של הגאון והוא ידע שזה מקומו.

4. אדם יושב בשדה תעופה, ליד שער העלייה למטוס. עד שהדיילים יפתחו את השער והנוסעים יעברו פנימה, הוא פותח את התיק להוציא שקית עוגיות שקנה בדרך לטיסה. בדיוק קוראים בשמו במערכת הכריזה הפנימית והוא ניגש אל העמדה כדי לשמוע ששדרגו אותו למחלקת עסקים.

הוא חוזר מבסוט אל הכיסא בו ישב קודם ומגלה מחזה מושחת. האיש שיושב בכיסא לידו, אוהז בשקית העוגיות שלו ואוכל ממנה אחת אחרי אחת. הוא מביט בו בהלם ואז האיש ברוב אדיבותו מציע לו את השקית כדי שייקח אחת. "הרצחת וגם ירשת?!". אתה גונב את שלי ואז מקיים מצוות צדקה?! הוא חוטף את התיק ועלה לכיסא שלו במחלקת עסקים.

3. בבא מציעא פה,א: ר' זירא כי סליק לארעא דישראל, צם מאה תעניות כדי שתשתכח ממנו הגמרא הבבלי, כדי שלא תטרוד אותו - רש"י: אמוראין שבארץ ישראל לא היו בני מחלוקת ונוחין זה לזה ומיישבין את הטעמים בלא קושיות ופירוין.

כמה יהודי מתייגע לנצור במוחו את תורת ה' ואסור לשכוח דבר אחד, ככתוב "השמר לך פן תשכח את ה' אלוין", ואילו רבי זירא שכר את גופו עד שצם מאה ימים! במטרה לשכוח את דרך הלימוד הבבלי ולסגל את דרך הלימוד הירושלמי, שהייתה ישרה וחותרת אל המסקנה.

כאן מלמדת הגמרא את הסוד למוח יצירתי. זה אחד הנושאים החשובים בעולם העסקי, איך מסגלים מוח יצירתי ופותרים בעיות בדרך חדשנית ויעילה? העולם מתקדם ללא הרף ושוקל לחסוך זמן ואנרגיה ולכן אחת השאלות המהותיות היא איך פורצים דרך ומפתחים עיניים חדשות?

כדי ללמוד דבר חדש, צריך להתרוקן מהגישות הקודמות. לחזור ולהיות לוח חלק שלומד מחדש. אור לא נופל על אור, ולכן כדי לקלוט אור חדש, מוכרחים לסלק את הקודם. מחקרים אומרים כי אנשים יצירתיים הם טיפוסים מזורים שאינם נטועים בארץ. הם חיים בעולם משלהם, ללא כללי נימוס והרגלים. שכן סוד היצירה הוא בשחרור מתבניות ידועות והיכולת לראות דברים בצורה משוחררת בכל פעם מחדש. בהערה⁶ הובאה דוגמה יפה לכך ועוד דוגמה עכשווית מחברת גוגל⁷.

אותו תהליך מתרחש בחי ובצומח: צמיחה, פירושה, יצירה שהיא גדולה שלא בערך מהגרעין עצמו. אבל כל עוד שומר הגרעין

הקב"ה. שום קיצורי דרך לא יכולים ליצור שינוי אמתי בנפש. אם חבריו, תלמיד המגיד, דגלו בשיטות פחות תובעניות, כמו הסתמכות על להט אש הצדיק, חזרת וארטים קצרים וחדים שמעוררים התלהבות, ושמחה וריקודים שמעוררים רגש - רבינו טען שהכול זה ערימת קש שבוערת באש. היא ניצתת בקלות ונגמרת באותה קלות. רק האדם עצמו יכול לשנות את עצמו והנתיב עובר דרך למידה מתמדת, העמקה והפנמה.

בהערה⁶ הובא משל יפה.

מכאן נצעד בכיוון אחר לחלוטין בהסבר החשש בליבו של יעקב אבינו. הרבי מצטט זאת פעמיים (ליקוטי שיחות ה/397, כ/169) בשמו של ה"פנים יפות", בעל ההפלאה, ראשי תיבות "פנחס הלוי איש הורביץ", מגאוני אשכנז, שהתקרב לחצרו של הרב המגיד והפך לחסיד בלב ונפש. הרחבתי את הרעיון לפי עניות דעתי, כפי המבואר במקומות אחרים בספרי חב"ד.

ג. יעקב עומד לפני העלייה הגדולה של חייו. הוא מגיע מחוץ לארץ לארץ ישראל, שם זכה לחסדים גדולים וכאן עומד לפני טיפוס משמעותי עם העלייה הרוחנית לארץ ישראל - ויעקב חושש מפני הנפילה שמוכרחת להיות בדרך. הוא יודע שאי אפשר לטפס ממדרגה למדרגה, בלי להרגיש רגע של איבוד שיווי משקל ולכן מבקש שהקטנות הזמנית תעבור בחסד וברחמים.

כל צמיחה בטבע, מתחילה בריקבון. גרעין אילן נרקב באדמה, לפני שמקים אילן רב פארות. ביצה שמכשילה בתוכה אפרוח, החלק הפנימי של הביצה משחיר. וכך אצל האדם בדימיון אל המדובר כאן:

כשנגמרת ההמראה, הוא מוריד את התיק במטרה להוציא משהו לקרוא ואז מבחין בשקית העוגיות המתוקה שלו שוכבת סגורה ורגועה בתיק. הוא הבין שאותו אדם קנה אף הוא עוגיות כאלו, ובטוב לבו, הציע לו מהשקית שלו, למרות שאינו מכירו בכלל. בשנייה אחת מתחלף הכעס באהדה והזעם בהערכה.

5. המשפיע שלנו ב-770, הגאון החסיד הרב יואל כהן, אהב את הסיפור הבא: לארמו"ר הצמח צדק היה דוד בשם "יוסל'ה", וכינויו היה "פעטער יוסל'ה", הדוד יוסל'ה". יוסל'ה היה גאון, אבל כדרכם של גאוני היה מעט מזוהר... ביום שישי נכנס יוסל'ה למקווה לקראת שבת וכדרכם של יהודים, פצח בניהול העולם. הוא פיטר את הצאר, הפיל את הבורסה ויצא למלחמה. יהודי אחר התווכח עמו בלהט וטען שהאמת הפוכה. בסופו של דבר סיכמו להיפגש עוד חצי שעה בביתו של יוסל'ה על כוס קוואס [בירה רוסי] ולקבל החלטות.

יוסל'ה חזר הביתה וכיון שהיה אדם נעלה, שכח מכל העניין. הוא הוציא חומש והחל לעבור על הפרשה. שאלות עלו במוחו והוא פתח רש"י ורמב"ן, אור החיים וספורנו ושקע בעיונה של תורה. לפתע נשמעה דפיקה ברלת. יוסל'ה לא הבין מי דופק בערב שבת וקם לפתוח. הוא שאל מה רצונך, והאיש ענה: "יוסל'ה, זה אני מהמקווה, סיכמנו להמשיך להתווכח על כוס קוואס".

- "אה" השיב יוסל'ה, "קודם דיברת עם יוסל'ה מהמקווה, עכשיו זה יוסל'ה אחר לגמרי...".

6. לפני כמאה שמונים שנה, התפשטה בבתי היולדות במזרח אירופה מחלה חמורה בשם "קדחת הלידה". היא גרמה לתמותה חמורה של שליש מהיולדות. פיליפ זמלוויס, רופא נשים יהודי אוסטרו-הונגרי, ערך מחקר מעמיק והגיע למסקנה שהמחלה נגרמת בשל זיהום חיידקי מדבק העובר מהרופאים לנשים וניתן לצמצם את התפשטותו על ידי שהרופאים יחטאו את ידיהם ומכשיריהם בחומר מחטא.

זמלוויס טען כי המגיפה מתפשטת באמצעות סטודנטים לרפואה, שעובדים בנתיחת גופות של מתים ומעבירים מהם זיהום אל החולים, ולכן הכרח לנקוט בחיטוי מקיף.

למרות שתיאוריית זמלוויס צדקה בכירור ותמותת היולדות במחלקה שלו צנחה לאפס, רחו הרופאים בווינה את דבריו בזלזול. הוא פרסם ספר עם התגלית, אך ביקורות צוננות שברו את רוחו. ביולי 1865 הוא סבל מהתמוטטות עצבים, אושפז בבית חולים פסיכיאטרי, ולאחר שנהג באלומות, הוכה על ידי אנשי הצוות ומת. כיום, מיותר לומר, שגרת העבודה בבתי הרפואה היא קיום צוואת זמלוויס.

אבל מה הייתה הסיבה לכך, שהממסד הרפואי כה זלזל בו? הרי הנתונים הברורים היו לטובתו? שכן אור לא נופל על אור. אי אפשר לספוג אור חדש, כל עוד תקועים בגישות קדומות. הן ממלאות את הדעה וחוסמות את הראייה. בעוד זמלוויס שקע בתוך המחקר ובדרך ביטל ואיין את כל גישותיו הקודמות, האחרים באו עם הדעות הקדומות ולא מצאו מקום להכניס אור חדש.

7. כיום יודעים שהרעיונות הכי טובים נופלים דווקא כשלא חושבים עליהם. כלומר, כשמתרחקים מהנושא שעוסקים בו ומאפשרים למוח לקלוט את הדברים

את כח הצומח שבארץ. כמו"כ הוא בחי, שהתהוות האפרוח מהביצה הוא ע"י סרחון הביצה. וכמו"כ הוא באדם המדר-בר, שענינו הוא שכל, ורואים במוחש שבכדי שיומשך שכל חדש מכח המשכיל, צריך להיות תחילה ביטול מציאותו בכל חלקי השכל ... והוא עניין 'אישתומם כשעה חדא'.

הבעיה היא, שברוך מוכרחים לעבור שלב של כאוס ואיבוד שיווי המשקל. כאשר מאבדים את הקרקע היציבה וצועדים לארץ לא נודעת, מוכרחים לעבור שלב ביניים של ערפול חושים. שכחנו את גישת התלמוד הבבלי, אבל עוד לא קלטנו בעשר כוחות הנפש את גישת הירושלמי. בתווך נוצר ערפל. כל אחד יכול לחוש זאת בעצמו, כשהוא מתייגע להבין דבר חדש, ממאמר חז"ל תמוה ועד להבדיל תרגיל מורכב במתמטיקה: ככל שחודרים לתוך הפרטים, מתרחש פתאום "בלאק אאוט", חושך מוחי שלא מאפשר לראות כלום ולקלוט עוד אינפורמציה.

לתוך הערפל עלולים לחדור נחשים ועקרבים שעלולים להסיט מהדרך. ריקנות וספקות פנימיים שמערערים את הרגשת הביטחון. הנביא דניאל מתאר את החוויה המוחית הזו:

דניאל ד, טז: אז דניאל אשר שמו [שהעניק לו המלך היה] בלשצר, השתומם כשעה אחת ורעיוניו יבהילוהו. עונה המלך ואומר: החלום ורעיוניו אל יבהילך.

המלך נבוכדנצר חלם את חלומו המפורסם שזעזע אותו לחלוטין. הוא ראה פסל ענק, ראשו מזהב, ידיו מכסף, גופו מנחושת ורגליו עשויות חרס ולפתע נזרקה אבן ומוטטה את המבנה כולו. המלך המבוהל תבע מחרטומיו לפענח את החלום, אבל כשהוא ניסה לשחזר באוזניהם, פרח החלום מזיכרונו. רק הרגשת האימה נותרה בו. המלך תבע מהם לנחש מה היה החלום וכשלא הצליחו, הוציא

על עצמו, הוא יצמיח תוצרים בגודל שלו וכדי להקים אילן פאר ומיליארדי גרעינים, על הגרעין לפשוט את השכבות החיצוניות כדי להיות גדול כגודל כוח הצמיחה האינסופי.

כשם שהדברים אמורים בין האדם לעצמו, כך הם בין האדם לזולתו. סוד הצלחת מפעל הוא בהקמת צוות סיעור מוחות, שמפרים זה את זה ומגיעים למסקנות חדשות. אם אדם רוצה ליצור דבר בגודל של עצמו, שיעבוד לכה, אבל אם הוא רוצה להמציא יצירה חובקת עולם שפונה אל קהלים רבים, עליו להקים צוות ולהיות פתוח לדעות חדשות. עלינו להישאר ילדים, סקרנים, פתוחים לשמוע דעה אחרת והבנה שכל שנקשים ונלמד יותר מניסיונם של אחרים - נצליח יותר.

הדברים נושאים משמעות כפולה ומכופלת במישור הזוגי: השאיפה העמוקה העומדת בבסיס הקשר הוא להפוך להיות אחד. לא להיות ביחד, לא לעשות מעשים משותפים, אלא להגיע לקשר אינטימי, שפירושו אחדות שלמעלה מיחידות.

הדרך לשם מחייבת לפתוח את עצמי. לוותר על ההרגלים האישיים ולהכיר בקיומו של זולת. לשתוק, להקשיב וללכת לקראת בן או בת הזוג. כמובן, אדם עשוי לחשוש לוותר, מתוך מחשבה כי וויתור הוא חולשה והקרבה היא תבוסה, אבל האמת היא שוויתור הוא התחלה של חיבור. 'הקרבה' היא הדרך אל ה'קירבה' והיא המפתח ליצירת חיבור מאוחד, שהוא גדול מכל אחד מאיתנו.

בהערה⁸ הובאה תוספת נפלאה ביחס לקשר הזוגי. ועוד⁹ תוספת בין אדם למקום.

התוועדיות הרבי מלובביץ' תשי"ט ח"ב/197: כלל ידוע הוא, ש'בין יש ליש' - צריך להיות אין באמצע'. משל על זה, מגרעין הנזרע בארץ כדי שיצמח אילן נושא פירות, מאחר שהגרעין והאילן הם באין ערוך זה לזה, צריך להיות תחי-לה ריקבון הגרעין להיות בכחינת אין, ודווקא ע"ז מעורר

מחדש. חברת גוגל, למשל, העניקה בעבר לעובדיה תכנית שנקראה "עשרים אחוז זמן חופשי". בעשרים אחוז מזמן העבודה הם היו חופשיים לפרויקטים יצירתיים אחרים שאינם קשורים ישירות לפרויקטים עליהם עבדו, שכן הם הבינו שהמוח פועל הכי טוב, במרחק מהנושא עצמו.

ועם זאת, גוגל הסתפקה בזמן חופשי ולא דרשה ביטול והתאינות מוחלטת כמו באכזב. כפי שזכרנו, שהיא בערך ליצירה הקודמת. משא"כ בפנים מדברים על יצירה חדשה לחלוטין, שאי אפשר לעבור מדרגה לדרגה כל עוד נשארים בדרגה הקודמת.

8. בכך ביארנו בעבר בארוכה את מאמר המשנה בסוף גיטין: "כל המגרש אשתו ראשונה מזבח מוריד עליו דמעות". והתמיהה ידועה: מה אכפת למזבח מזוג שמתגרש? מילא המנורה שמסמלת שלום או הכרובים שמסמלים חיבור זכר ונקבה היו בוכים, אבל המזבח הוא הכלי הכי קשה ותקיף מכל כלי המקדש, הוא רואה חטאים ודם ואיברם שנשרפים ומה לבו מתעורר מול זוג שמפרק ביתו?

אלא המזבח בוכה שאנשים אינם מוכנים להקריב. שהם מתקשים לזעזע את אזור הנוחות שלהם כדי ליצור אחד חדש שהוא גדול מכל אחד מהם. המזבח יודע כמה אפשר להרוויח מהקרבה ואדם שמוותר מעט על ההרגלים שלו ושב לקבה והנה הוא הופך מרשע לצדיק שכל שערי שמים פתוחים לפניו.

9. התואר של חג הפסח בתורה הוא "חג המצות". התורה בוחרת מצווה אחת מכלל מצוות החג (פסח, מצה, מרור, איסור חמץ ועוד) ומנציחה על שמו את החג. בכל זאת, עם ישראל הלך למקום אחר ונוהג לקרוא לחג - "פסח". התמיהה מתבקשת: מדוע בוחרת התורה בשם "מצות" ומדוע עם ישראל משנה וקורא "פסח"?

הרבי מבאר (לקו"ש יז/71 ואילך): פסח הוא ה"לידה" של עם ישראל. ה' אסף חבורת עבדים והפך אותם לעמו הנבחר, מקבלי התורה הקדושה. אך כדי לחולל שינוי מופלא כזה, היה על עם ישראל להיות ראשית כל בכחינת "מצה". להיות ענווים, שפלים ומקשיבים לקולו של האלוהים, כמו המצה הרקיקה, שאינה תופחת ומתנפחת.

אולם תכלית הביטול לא נועדה כדי להשפיל אותם ולהרחיק אותם מעצמם. אלא להיפך, לחבר אותם אל האינסוף ולצקת אותם מחדש לתבנית של עבדי ה', לאין סופיים כמו האלוקים בעצמו. לכן השלב השני אחרי ה"מצה", הוא חג ה"פסח", מלשון דילוג ופסיחה מהקצה אל הקצה שהפך עם של עבדים לבניו של הקב"ה.

את כולם להורג.

הרעיון מעביר נקודה כבירה: עלינו להרכיב משקפיים חדשות על המשברים הפוקדים את חיינו. זה לא שאחרי משבר מופיע תיקון, אלא להיפך: התיקון הוא סיבת המשבר. התיקון נוצר עוד לפני הקושי וכדי לקלוט את הברכה, יוצר הקב"ה קודם את הערפל.

סיפור מתאים לסיום הוא המשל המפורסם שכתב הצדיק רבי נחמן מברסלב, "מעשה ממרור": מעשה בשני קבצנים, יהודי וגוי, שנדרו מעיר לעיר לחפש אוכל. פעם גילה היהודי לגוי כי הערב ליל הסדר וכו אוכלים היהודים מטעמים כמו שלא עולים על השולחן שנה שלמה. צם הגוי כל היום והתכוון לסעודה הנהדרת. נכנסו יחד להתארח אצל עשיר העיר ואמירת ההגדה הולכת ונמשכת והגוי חש שהוא נופל מהרעב. סוף-סוף הגישו את קערת המרור וכל אחת נטל מעט ואכל עם המצה. הגוי היה בטוח שהנה הביאו תבלין יקר שכולם חוסכים בו. הוא העמיס את מלוא הכפית ובלע בשקיקה, אבל החריפות שרפה את הבן הריקה. מתוסכל ומאוכזב קם ממקומו ועזב את הבית.

למחרת פגש את חברו היהודי וצעק "למה רמיתני?". ענה היהודי: "אילו הייתה סבלנות להמתין עוד רגע אחד, היית זוכה לשולחן עורך".

האור הוא סיבת החושך. ההסתר היא תוצאה מהרגש האור ההולך ומכצבץ, ולכן אחרי החושך בא בוודאי האור, יבוא ויגאלנו בקרוב ממש ויאמר לצרותנו די, כי כבר נחרשה האדמה ונקלט הגשם.

הוא הזעיק את דניאל ותבע לגלות את החלום. דניאל התפלל וביקש לחלום אותו בעצמו והוא אכן חווה אותו. ואז מספר הפסוק דבר מוזר: "השתומם כשעה אחת ורעיוניו יבהילוהו". טרם החל להתגלות האור, דניאל חווה שממה מוחית, ערפול מוחלט ובתוך הערפול חווה גם בהלה של רעיונות זרים שחדרו לתוכו. בהמשך השתחרר, קלט את האור לפרטיו ופענח את החלום (לפיו מלכות בבל האדירה עתידה להתמוטט ועמה המלכויות שיבואו אחריה, עד שיבוא אור ה' ויאיר על הארץ).

נשוב אל יעקב אבינו: הוא אמר להשאיר מאחוריו את חוץ לארץ ולגבש את הקירבה העמוקה של ארץ ישראל. מחיקת העולם הישן, מייצרת קטנות שעלולה להיות מסוכנת. וזאת תפילתו: ששלב הקטנות יעבור במינימום נזק. שזמן השכירה בין חוץ לארץ לארץ, יעבור בחסד.

ליקוטי שיחות כ/168: כותב הפנים יפות: בין גדלות רא- שון וגדלות שני, צריך להיות קטנות שני. ולכן בין העליות שעולה יעקב מחוץ לארץ ישראל, הייתה אצלו הרג- שת 'קטנתי'. לכן הוא מבקש להגיע ל'הצילני נא', כי כאשר חווים קטנות - נדרשת שמירה גדולה.

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל
ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי



ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי



להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב



השיעור המלא באתר
haravshneor.co.il